

Марија Милојевић¹

ПОЗИТИВНОПРАВНИ ПРОПИСИ И МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ О ПРАВИМА ОШТЕЋЕНИХ ЛИЦА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ – НА ПУТУ КА РЕФОРМИ²

Сажетак

Корпус права лица оштећеног кривичним делом садржаних у Законнику о кривичном поступку представља основу за детерминисање његовог правног положаја. Међутим, како би се у потпуности сагледао његов стварни положај, морају се узети у обзир права оштећеног која могу посредно произаћи из појединих одредби која регулишу исту или другу материју, као и судска пракса националних и међународних судова, те достигнути међународни стандарди у виду гарантованих права која се пружају оштећеним лицима. У том смислу, аутор анализира право на правично суђење (право оштећеног на приступ суду, право на правичан поступак, као и право на суђење у разумном року) и право оштећеног да се са њим поступа са дужном пажњом, обликовано у пракси Европског суда за људска права, а материјализовано у бројним одредбама позитивног права Србије. С друге стране, аутор идентификује бројна права оштећеног у вези са правом на приватност, правом на заштиту података о личности, као и оно у вези са извештавањем медија о току кривичног поступка. На тај начин, аутор пружа свеобухватан приказ положаја оштећеног у садашњем позитивном праву Србије, у ишчекивању измена Законика о кривичном поступку. Тренутни положај оштећеног није незадовољавајући, али је сугестија аутора да је ипак неопходно увођење додатних гаранција кроз посебан закон о положају оштећених и жртава кривичних дела, или макар кроз посебно поглавље у Законнику о кривичном поступку.

Кључне речи: кривични поступак, оштећени, правично суђење, право на приватност, жртва кривичног дела

¹ Правни факултет, Универзитет у Крагујевцу, Крагујевац, Србија
milojevicm989@gmail.com

² Рад је написан у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

УВОД

Република Србија активно ради на побољшању положаја оштећеног лица. Процес придруживања Европској унији захтева усклађивање унутрашњих прописа наше земље са правом ЕУ. У том циљу, усвојена је Национална стратегија за остваривање права жртава и сведока кривичних дела у Републици Србији за период 2020-2025. године, са пратећим акционим планом. Акционим планом за Поглавље 23 из 2015. године предвиђено је успостављање служби за подршку жртвама до 2018. године на нивоу целе Србије. Наша држава одлучила се за стратегију доношења подзаконских аката, стратегија и акционих планова, уместо за измену или доношење новог закона који би регулисао материју права жртава кривичних дела. Истовремено, долази до побољшања права оштећених лица под утицајем праксе Европског суда за људска права и Уставног суда РС. У скорије време, донети су многи посебни закони, што ће бити и представљено у овом раду (Закон о заштити података о личности, Закон о јавном информисању и медијима, Закон о суђењу у разумном року, Закон о малолетницима, Закон о спречавању насиља у породици...), који својим одредбама гарантују део права и обавеза оштећених и у складу су са достигнутим стандардима у погледу права оштећених. Процес придруживања ЕУ је од изузетне важности за економско и социјално благостање наше земље, а бројни донети закони у складу су са правним тековинама ЕУ, и као такви свакако представљају позитивна решења чије ћемо импликације моћи видети у будућности. Отварање поглавља 23 Споразума о стабилизацији и придруживању – Правосуђе и основна права, диктира потребу измена постојећих одредби у погледу положаја оштећеног лица и усаглашавања права наше земље са правом ЕУ. У раду ћемо истаћи све позитивне промене и решења у погледу поштовања права оштећених у кривичном поступку, до којих је дошло увођењем нових закона и под утицајем судске праксе што европских, што домаћих судова. Међутим, одмах се намеће закључак да се све постојеће измене само посредно и индиректно односе на права жртава кривичних дела, јер примарно регулишу неку другу материју, или имају ограничено дејство (у правном систему Републике Србије не постоји прецедентно право, што значи да донете пресуде правно дејство имају само на индивидуални случај). Такође, видећемо и да достигнути стандарди у развоју криминологије и виктимологије о заштити оштећених и жртава кривичних дела нису у довољној мери имплементирани у наше законодавство. На крају, све наведено у раду водиће ка једином могућем закључку, а то је да су неопходне законске измене одредби о оштећеном у Законик у кривичном поступку, што је минимум који се од законодавца може захтевати у овом тренутку.

ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ

Према чл. 32 ст.1 Устава РС: „Свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.” Право на правично суђење обухвата и кривични и парнични поступак, док се у кривичном поступку традиционално сматрало да се ова одредба односи првенствено и/или само на окривљеног. Постепено су се у правној теорији, под утицајем поимања међународног стандарда права на правично суђење, формирало мишљење о праву на правично суђење које се састоји из „судске заштите, фундаменталних начела (судског) поступка и атрибута суда који у националним оквирима одлучује о људским правима и слободама” (Ђурђић, 2016). Отуда и три групе стандарда кроз које се остварује право на правично суђење:

(1) право на приступ суду; (2) право на правичан поступак, саздано на начелу правичног поступка, начелу јавности и начелу суђења у разумном року; и (3) право на суд, које такође у себи садржи правно тројство – право на законит суд, право на независан суд и право на непристрасан суд. (Uzelac, 2010)

Међународни стандард права на правично суђење умногоме се темељи на тумачењу чл. 6 ст. 1 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту ЕКЉП) Европског суда за људска права, приликом његове примене.³ Ратификовани међународни акти своју правну снагу црпе из одредбе Устава РС којом се „јемче, и као таква, непосредно примењују људска и мањинска права зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима и законима” (Ustav RS, 2006). ЕКЉП је један од најзначајнијих међународних аката у области људских права, толико да је, издвајањем категорије одређених кривичних дела (у виду забране мучења, забране ропства и принудног рада, поштовања права на живот), у Конвенцији створен европски темељ права која се изворно везују за жртве наведених дела, на основу чега се у теорији го-

³ У чл. 6 ст. 1 ЕКЉП право на правично суђење има следећу формулацију: „Свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама, или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона. Пресуда се мора изрећи јавно, али се штампа и јавност могу искључити с целог или с дела суђења у интересу морала, јавног реда или националне безбедности у демократском друштву, када то захтевају интереси малолетника или заштита приватног живота странака, или у мери која је, по мишљењу суда, неопходно потребна у посебним околностима када би јавност могла да нашкоди интересима правде.”

вори о јавном поретку у европском кривичном праву (*l'ordre public en droit penal européen*) (Lanthiez, 2008: 154). Стога, неки теоретичари сматрају да скуп права која оштећени ужива на основу гаранција предвиђених Конвенцијом, поред права на правично суђење, обухвата и одређена јемства која се везују за концепт европског јавног поретка (Илић, 2012).

Без обзира на теоријске разлике, јемства која се гарантују оштећеном од изузетног су значаја за његов правни положај, односе се на његово право на приступ суду, као и право на правичан поступак који даље обухвата и суђење у разумном року, начело јавности поступка, као и разлоге за искључење јавности итд.

ПРАВО НА ПРИСТУП СУДУ

Право на приступ суду основни је предуслов остварења права на правично суђење и његов конститутивни елеменат који први треба да буде остварен, како би до правичног суђења уопште дошло. Други теоретичари пак сматрају да је право на приступ суду каучук појам, шири од појма права на правично суђење, јер се састоји из правних гаранција које се везују за право на правично суђење. Тако, суштински, право на приступ суду означава изграђен концепт различитих формално-правних захтева (гаранција) да би се остварило само право, нпр. право на изузеће судије, право на судску одлуку у разумном року или право жалбе (Vukadinović, Stepanov, 2001: 337). Да би оштећени уопште могао да остварује своја субјективна права у кривичном поступку, али и у другим поступцима повезаним са кривичним (парнични поступак у коме се одлучује о имовинскоправном захтеву оштећеног), мора имати право на приступ суду.

У ЕКЉП није експлицитно предвиђено право на приступ суду, али га Европски суд за људска права узима као стандард инхерентан праву на правично суђење (Ђурђић, 2016). У случају *Ајхан против Турске*, Суд је заузео став да оштећени има легитиман интерес да учествује у поступку против осумњиченог, те да има право на приступ Суду, али је то право проширио и на круг лица која су ближи сродници оштећеног и која исто морају бити укључена у поступак (European Court of Human Rights. Cennet Ayhan & Mehmet Ayhan v. Turkey, 2006).

Право оштећеног на приступ суду повезано је и са способношћу земље чланице да спроведе ефикасну истрагу и кривично гоњење. Та обавеза државних власти да спроведу истрагу и кривично гоњење у судској пракси суда поприма облик права оштећеног (или неког од најближих сродника у случају његове смрти) (Лукић, 2011). Иако су сви заинтересовани за способност и могућност државе да спроводи ефикасне истраге против осумњиче-

них, активна легитимација пред судом припада само оштећеном.

Право на приступ суду у себи садржи и право оштећеног да разуме језик и ток поступка, како би могао да у њему учествује. Оштећени има право „на бесплатног преводиоца, ако не говори или не разуме језик који је у службеној употреби у суду и право на бесплатног тумача, ако је слеп, глув или нем” (Ustav RS, 2006).

ПРАВО НА ПРАВИЧАН ПОСТУПАК (ПРАВО НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ И НАЧЕЛО ЈАВНОСТИ)

Право на суђење у разумном року несумњиво припада окривљеном, али је и оштећени активно легитимисан да потражује правну заштиту, уколико дође до повреде права на суђење у разумном року. Ако суђење у разумном року посматрамо као једну од гаранција које се пружају у оквиру права на правично суђење, оштећени има право на заштиту пред Уставним судом, где се оштећени – подносиоци Уставне жалбе позивају на право на правично суђење загарантовано чл. 32 ст.1 Устава РС, у оквиру кога суд штити и право на суђење у разумном року. Пракса Уставног суда РС је таква да је оштећеном лицу у кривичном поступку признавала право на суђење у разумном року уколико, исцрпљењем свих других правних средстава, није могло да добије задовољење због повреде овог свог права. Као пример можемо навести случај Вукићевић, у коме је Уставни суд утврдио да је у кривичном поступку повређено право подносиоца уставне жалбе на суђење у разумном року гарантовано одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије. До повреде права на суђење у разумном року дошло је због наступања апсолутне застарелости кривичног гоњења, због неефикасног и неделотворног поступања првостепеног суда (Ustavni sud UŽ-3504/2011, 2011).

У пракси Уставног суда оштећеном су се признавале гаранције права на правично суђење уколико је поднео имовинскоправни захтев, тј. захтевао накнаду штете. Међутим, у случају Ђорђевић, приватни тужилац није захтевао накнаду штете, што би по правилу требало да учини, како би му биле признате гаранције права на правично суђење, а Уставни суд је ипак нашао да је дошло до повреда права из чл. 22, ст. 1 и чл. 32 ст. 1 Устава, јер је наступила апсолутна застарелост због тога што није одржан ниједан главни претрес (Ustavni sud Srbije UŽ-372/2008, 2008). У конкретном случају, ради се о повреди права личности које има грађански карактер, на шта се Суд у Стразбуру у пракси често позивао (European Court of Human Rights. Golder v. United Kingdom, 1975; European Court of Human Rights. Helmers v. Sweden 1991).

Оштећени је постао активно легитимисан да остварује своје право на суђење у разумном року по другом основу, доношењем Закона о заштити права на суђење у разумном року 2015.године, чиме је заштита права на правично суђење добила законске гаранције. Према овом закону, „право на суђење у разумном року има свака странка у судском поступку, што укључује и извршни поступак, сваки учесник по закону којим се уређује ванпарнични поступак, а оштећени у кривичном поступку, приватни тужилац и оштећени као тужилац само ако су истакли имовинско-правни захтев” (Zakon o zaštiti prava na suđenje u разумном року, 2015).

Једна од битних гаранција за правично суђење је јавност поступка, у складу са уставном и наднационалном дефиницијом права на правично суђење. Јавна расправа и јавно објављивање пресуде доприносе праведности и непристрасности самог поступка уопште, те су значајни не само за окривљеног, већ и за оштећено лице. Устав и закон изузетно могу ставити интересе оштећеног лица изнад интереса јавности поступка. Начело јавности ограничено је предвиђеном могућношћу њеног искључења „ради заштите интереса националне безбедности, јавног реда и морала у демократском друштву, као и ради заштите интереса малолетника или приватности учесника у поступку, у складу са законом” (Ustav RS, 2006). У случају када се у кривичном поступку претресају осетљива питања из живота малолетних лица, или уколико се у кривичном поступку дубоко задире у приватност и интиму оштећених лица, ради заштите њихових интереса, јавност ће бити искључена у току главног претреса.

ПРАВО НА ПРИВАТНОСТ ОШТЕЋЕНОГ И ПРАВО НА ЗАШТИТУ ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ

Право на приватност оштећеног и право на заштиту података о личности тесно су повезана са законским оквиром који уређује јавно објављивање података и извештавање медија о току кривичног поступка. Прописи у којима су наведена права садржана зајемчени су, пре свега, Уставом РС као највишим правним актом једне земље, а затим и Законом о јавном информисању и медијима, као и Законом о заштити података о личности. Уставом РС зајемчена је заштита података о личности (Ustav RS). Прво, предвиђено је да се прикупљање, држање, обрада и коришћење података о личности уређују законом. Даље, забрањена је и кажњива употреба података о личности изван сврхе за коју су прикупљени, у складу са законом, осим за потребе вођења кривичног поступка или заштите безбедности Републике Србије, на начин

предвиђен законом. Свако има право да буде обавештен о прикупљеним подацима о својој личности, у складу са законом. На крају, последица непоштовања ових одредби повлачи за собом и право на судску заштиту због њихове злоупотребе. Такође, приликом поступања према жртви кривичног дела, изузетно је важно поштовати њену личност и људско достојанство које је, према Уставу, неприкосновено и сви су дужни да га поштују и штите (Ustav RS).

У погледу поштовања права на приватност и заштиту података о личности оштећеног, изузетно су важне одредбе два закона: Закона о јавном информисању и медијима из 2023. године и Закона о заштити података о личности из 2018. године. Регулисано и дозирано извештавање медија кључно је за поштовање права оштећеног лица на приватност и на поштовање његове личности. Законом је предвиђено да се информације из кривичног поступка који је у току могу објавити ако су изнете на главном претресу, или ако су прибављене, или ако су могле бити добијене од органа јавне власти на основу закона којим се уређује приступ информацијама од јавног значаја (Zakon о јавном informisanju i medijima, 2023). С тим у вези, неће се објавити у медијима информације које су биле изнете на главном претресу, ако је јавност током главног претреса била искључена.

Осетљиве информације о приватном животу оштећеног сазнате у току кривичног поступка не смеју се износити у јавност. Та законска гаранција је двострука. Са једне стране, приватни живот оштећеног штити општа забрана говора мржње и подстицања на говор мржње. Идејама, мишљењем, односно информацијама које се објављују у медијима не сме се подстицати дискриминација, мржња или насиље против лица или групе лица због њиховог припадања или неприпадања некој раси, вери, нацији, полу, због њихове сексуалне опредељености, родног идентитета или другог личног својства (Zakon о јавном informisanju i medijima, 2023). Са друге стране, Законом о јавном информисању и медијима, правно је заштићено и достојанство личности (част, углед, односно пијетет) лица на које се односи информација.⁴ Достојанство лица која су оштећена кривичним делом двоструко је угрожено: првобитно су им повређена или угрожена права (кривичним делом), а затим, до повреда достојанства личности може доћи и у

⁴ То је учињено на тај начин што је чл. 90 ст. 2 Закона о јавном информисању и медијима прописано да „објављивање информације којом се врши повреда части, угледа или пијетета, односно лице приказује у лажном светлу приписивањем особина или својстава које оно нема, односно одрицањем особина или својстава које има, није допуштено ако интерес за објављивање информације не претеже над интересом заштите достојанства и права на аутентичност, а нарочито ако се тиме не доприноси јавној расправи о појави, догађају или личности на коју се информација односи”.

току кривичног поступка, са још већим последицама уколико јавност буде упозната са детаљима кривичног поступка, на шта иначе није овлашћена. Законом је посебно прописано да се, приказом или описом сцене насиља у медију или медијском садржају, не сме повредити достојанство жртве насиља (Zakon o javnom informisanju i medijima, 2023).

Поврх свега, као додатна гаранција, за објављивање приватне информације из живота лица на кога се информација односи, захтева се пристанак тог лица. Пристанак лице може дати самостално од 15. године живота; до тог узраста ће то за њега учинити његов родитељ или законски заступник, а уколико је жртва кривичног дела мртва, пристанак могу дати и друга лица. Заштита оштећеног, његовог угледа и угледа његове продице протеже се и након његове смрти. Закон о јавном информисању и медијима предвиђа право на одговор и право на исправку као вид заштите лица чија се приватна информација јавно објављује, као и право на судску заштиту.

Закон о заштити података о личности донет је на основу Опште Уредбе о заштити података ЕУ, која је ступила на снагу 25. маја 2018. године, и само је додатно појачао гаранције у погледу права на приватност оштећеног у смислу да се заштита података не односи само на јавно извештавање медија, већ се проширује и на било који орган који је надлежан да рукује и обрађује податке о личности. Законом је предвиђена дужност надлежних органа да, приликом обраде података о личности које обрађују надлежни органи у посебне сврхе, ако је то могуће, направе јасну разлику између података који се односе на поједине врсте лица о којима се подаци обрађују, као што су: лица против којих постоје основи сумње да су извршила или намеравају да изврше кривична дела, лица против којих постоји основана сумња да су извршила кривична дела, лица која су осуђена за кривична дела, лица оштећена кривичним делом или лица за која се претпоставља да би могла бити оштећена кривичним делом, као и друга лица која су у вези са кривичним делом, као што су сведоци, лица која могу да обезбеде информације о кривичном делу, повезана лица или сарадници лица из тач. 1) до 3) овог члана (Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, 2018). За закониту обраду података о личности предвиђени су следећи услови, од којих један мора бити испуњен: да је лице на које се подаци о личности односе пристало на обраду својих података о личности за једну или више посебно одређених сврха, или ако је обрада неопходна у циљу заштите животно важних интереса лица на које се подаци односе или другог физичког лица, или је обрада неопходна у циљу обављања послова у јавном интересу или извршења законом прописаних овлашћења руковооца (Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, 2018).

У циљу заштите слободног развоја личности малолетника, посебно се мора водити рачуна да садржај медија и начин дистрибуције медија не нашкоде моралном, интелектуалном, емотивном или социјалном развоју малолетника (Закон о јавном информисању и медијима, 2023). Поред пристанка на објављивање информација, који је предвиђен у оба закона, у сврху заштите малолетника предвиђено је и да се малолетно лице не сме учинити препознатљивим у информацији која може да повреди његово право или интерес (Закон о јавном информисању и медијима, 2023).

Приликом објављивања аудио-визуелног садржаја, такође је неопходан пристанак лица на кога се односи лични запис, запис лика или запис гласа, ако се при објављивању може закључити које је то лице.

И поред свих законских гаранција, у пракси медији често сензационалистички извештавају о току кривичног поступка и износе увредљиве и нетачне информације, спекулишући на рачун жртве и њене породице. Чак и у случају да су информације истините, иако је њихова истинитост у раној фази поступка где многе чињенице још увек нису са сигурношћу утврђене упитна, не смеју се износити у јавност ако се том приликом повређује право жртве на приватност, достојанство и заштиту података о личности.

У радовима неких аутора истакнута је позитивна улога медија. Уочено је да је рањивост жртве често постала основа нових казnenих безбедносних политика (усмерених на заједницу, које настају користећи таласе огорчења који су често регистровани, али и студиозно изазвани од стране масовних медија) и казненог неопатернализма према самим жртвама (Muzića, 2019: 1). Без сумње, медији су:

... мост између правосуђа и јавности, јер омогућавају широком аудиторијуму да прати поступак суђења, разуме процес и правне аспекте предмета док извештавање медија о кривичним поступцима осигурава одговорност носилаца правде, спречава корупцију и злоупотребу овлашћења, те обезбеђује правично суђење, а медији пружају платформу за дијалог, дискусију и анализу правних питања, што доприноси демократским процесима. (Tešović, 2024)

У идеалном случају, уколико доприносе да проблеми жртава кривичних дела буду транспарентнији, изазивајући притом већу пажњу и бригу јавности за потребе жртава, медији ће подстаћи нове трендове у кривичном законодавству и створити систем „по мери жртве”. Међутим, и сам допринос медија обезбеђивању правичног, непристрасног и независног судског поступка, према важећој легислативи већ побољшава правни положај оштећеног и подиже лествицу за степен више у погледу остваривања права оштећеног у кривичном поступку.

ПРАВО ОШТЕЋЕНОГ ДА СЕ СА ЊИМ ПОСТУПА СА ПОСЕБНОМ ПАЖЊОМ

Право оштећеног да се са њим поступа са посебном пажњом није гарантовано међународним документима ни позитивноправним одредбама унутрашњег права. Оно произилази из праксе Суда у Стразбуру приликом тумачења права гарантованих ЕКЉП. У својим одлукама, Суд је посебну пажњу придавао заштити доброг угледа оштећеног (у горепоменутом случају Голдер против Уједињеног Краљевства), те заштити права на поштовање приватног живота оштећеног (European Court of Human Rights. S.N. v. Sweden, 2002). У случају С.Н. против Шведске, у коме се радило о сексуалном злостављању детета, Суд је заузео становиште да је потребно заштитити малолетно лице од додатне трауме сведочења пред судом, те је пресуду засновао само на два снимљена исказа које је дете дало полицији без присуства окривљеног и његовог браниоца. Из ове пресуде се може, уопштено гледано, извести закључак да оштећена лица тешких кривичних дела која су претрпела трауму, с обзиром на њихову посебну рањивост, имају право према чл. 8 Конвенције (право на поштовање приватног и породичног живота) да се према њима поступа са посебном пажњом и да не буду „злоупотребљени” у сврху кривичног гоњења или одбране (Lukić, 2011).

Ако оштећеног посматрамо кроз његову улогу сведока у кривичном поступку, може се извести закључак да највећи ризик по наступање секундарне виктимизације и угрожавање његових личних права управо долази у тренутку сведочења. Сведочење оштећеног је изузетно важна доказна радња која може знатно допринети расветљењу кривичног догађаја, посебно ако других доказа нема, или их има у мањој мери (што је најчешће и случај управо код кривичних дела која изазивају тешке последице: насиље у породици, кривична дела против полне слободе итд). Међутим, оштећени је често у неповољнијем положају од окривљеног, јер се окривљени може бранити ћутањем, док је оштећеном у интересу да сарађује и допринесе осуди окривљеног; такође је као оштећени сведок везан дужношћу сведочења и мора одговарати на разна, чак и непримерена питања, уколико их суд не забрани.

Окривљени је у кривичном поступку субјект за кога постоји основана сумња да је извршио кривично дело, и поред начела претпоставке невиности. Са друге стране, сведок је објект кривичног поступка, и његова улога је да да тачан и потпун исказ којим ће помоћи кривичном правосудју у утврђивању релевантних чињеница, како би се кривично дело расветлило и казнио починилац. (Vulević, 2024)

Стога је неопходно, како би се бар мало уравнотежио њихов положај, увести правила о посебној заштити оштећених и жртава, на шта ћемо у наставку текста указати. Међутим, веома је важан избалансиран приступ, који ће омогућити помирење оба наведена легитимна интереса (Ivičević Karas, 2020). Треба водити рачуна да се у заштити посебно рањивих жртава не „претера” тако што ће се угрозити права окривљеног на правично суђење, као и његово право на одбрану (проблем броја исказа оштећеног у поступку и дилема да ли исказ дат пред полицијом нарушава начело непосредности). У Нацрту закона о изменама и допунама Законика о кривичном поступку из 2024.године предложено је право оштећеног да буде испитан као сведок без непотребног одлагања, минималан број пута, и само уколико је то неопходно за вођење поступка (Nacrt, 2024).

У теорији, за оштећеног према коме, на основу праксе Суда у Стразбуру, треба да се поступа са дужном пажњом, користи се појам „жртва са специфичним потребама заштите” или „посебно рањива жртва”. Жртва са специфичним потребама заштите током кривичног поступка представља особу којој су на основу индивидуалне процене неопходне посебне мере заштите (Stevanović, 2020). Посебно рањиве жртве су под великим ризиком да ће бити изложене негативном ризику секундарне виктимизације у току поступка. У том смислу, нека (ако не и сва) права жртава која се односе на спречавање накнадне виктимизације поклапају се са правима посебно рањивих жртава.

Међу тим правима значајно место заузимају права која се односе на адекватан однос према жртви и спречавање њене накнадне виктимизације: право да буде препозната и призната као жртва независно од тога да ли је извршилац познат, ухапшен, оптужен или осуђен; право да се према жртви односи са поштовањем и уважавањем; право на информације и друге облике помоћи и подршке, као и на ефикасан систем упућивања на службе подршке; право на индивидуалну процену потреба жртве за подршком и заштитом; право на заштиту (од ревиктимизације, секундарне виктимизације и заштиту приватности током поступка). (Nikolić-Ristanović, 2020)

У праву Републике Хрватске, под утицајем међународних правних аката, а посебно под утицајем права ЕУ (Directive 2012/29/EU (2012). Establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime and Framework Decision of the Council of the European Union on the position of victims in criminal proceedings, 2001), усвојене су бројне измене Законика о казненем поступку из 2008.године; у њему се посебно разликује жртва кривичног дела од оштећеног лица, а жртви се признају посебна права заштите (од застрашивања и одмазде, права на психолошку и другу стручну помоћ, право на пратњу особе од поверења приликом учествовања у кри-

вичнопроцесним радњама, те на заштиту достојанства приликом испитивања као сведока) (Zakonik o kaznenom postupku Republike Hrvatske, 2008).

Према нашим важећим кривичнопроцесним одредбама, статус жртава кривичних дела које су уједно и сведоци, а који су „с обзиром на узраст, животну искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу, начин или последице извршеног кривичног дела, односно друге околности случаја посебно осетљиви” (Zakonik o krivičnom postupku RS, 2011), штити се њиховим правом на одређивање статуса посебно осетљивог сведока за ког важе посебна правила испитивања. Посебно осетљиви сведок се може испитати употребом техничких средстава за пренос слике и звука, у свом стану, просторији, односно овлашћеној институцији, без присуства странака и других учесника поступка, у просторији у којој се оштећени налази. По узору на друга национална законодавства, оштећени би права која припадају посебно осетљивом и заштићеном сведоку требало да поседује независно од тога да ли је сведок у поступку или не. Таква тврдња у складу је са наведеном праксом Европског суда за људска права. У постојећи корпус права о посебно осетљивом сведоку није инкорпорирано избегавање непотребног испитивања које се односи на жртвин приватни живот, као једна од посебних мера заштите (Directive 2012/29/EU. Establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, 2012).

Поред права која припадају свим оштећеним лицима као посебно осетљивим сведоцима, без обзира на кривично дело у питању, постоје и специфична права која се односе не на све оштећене, већ само на жртве законом одређених кривичних дела. Имајући то у виду, иако право оштећеног да се са њим поступа са дужном пажњом није експлицитно гарантовано ниједним унутрашњим прописом, може се тврдити да је оно начелно усвојено кроз постојање посебних одредби о заштити најосетљивијих група оштећених лица, као што су малолетна лица, жртве сексуалних злочина, жртве кривичних дела против живота и тела, жртве насиља у породици и трговине људима⁵.

⁵ Тако, нпр, положај жртава кривичног дела насиља у породици регулисан је, између осталог, и Породичним законом РС, као и посебним Законом о спречавању насиља у породици (право на изицање хитних мера, право на бесплатну правну помоћ, на сачињавање индивидуалног плана за заштиту и помоћ жртви...). Жртве сексуалног насиља и жртве трговине људима имају посебна права гарантована међународним документима: право на пресељење у оквиру физичке заштите сведока, посебна правила доказног поступка (Konvencija UN o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, 2000), право на одговарајуће становање, пружања савета и информација, посебно везано за њихова законска права, на језику који жртве нелегалне трговине људима могу да разумеју; лекарске, психолошке и материјалне помоћи и запослења, могућности образовања и обуке (Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom, koji dopunjava Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, 2000).

Трговина људима, као сложен међународни феномен, изнедрила је и још један концепт жртава, а то су потенцијалне жртве.

Вулнерабилне групе, људи који осећају беспомоћност или безнадежност, који живе у лошим социо-економским условима или потичу из породица поремећене породичне и емотивне динамике и односа, лаке су мете манипулације и „регрутовања” за улазак у ланац трговине људима, односно постајања жртвама. (Janković, 2022)

Ради се о групама појединаца за које је вероватније да ће постати жртве кривичних дела због својих особина или животног стила. Понекад их законодавац сам препозна као такве и идентификује у законском тексту, што се у теорији назива „жртве у праву”.

Жртва у праву идентификована је у самом законском тексту иако она никада није тражила заштиту, као последица патерналистичке тачке гледишта модерних легислатора. Легислатор се водио општом претпоставком да ће у одређеним ситуацијама жртве у праву највероватније и постати жртве злочина, што се може испоставити као нетачно. (Hallevy, 2006)

Међутим, оне не морају бити идентификоване у самом законском тексту; код кривичног дела трговине људима, основни облик кривичног дела не садржи карактеристике жртве нити наводи ко жртва може бити, али се, у неком од тежих облика овог кривичног дела, као жртва појављује малолетно лице. Категорија појединаца код којих постоји већи ризик да ће постати жртве и категорија посебно осетљивих жртава често се поклапа, али не и нужно. На пример, жртве кривичних дела насиља у породици или силовања не морају бити малолетници или социјално угрожени појединци, те се не морају налазити у категорији људи „повишеног ризика” да се над њима учини кривично дело, али до тога да они буду жртве ипак може доћи и то може на њима оставити изузетно тешке последице. Дакле, све потенцијално угрожене категорије појединаца које су постале жртве, обавезно су и посебно рањиве жртве које се штите бројним правилима у току и након кривичног поступка, и забраном секундарне виктимизације; и друге категорије становништва које нису биле посебно угрожене од вршења кривичних дела, могу након учињеног кривичног дела над њима постати посебно рањиве жртве.

Малолетна оштећена лица посебно се штите одредбама о заштити њихове приватности и њихових личних података и одредбама о извештавању медија о току кривичног поступка, где су прописана њихова права, о чему

је било речи у претходном делу рада.⁶

ЗАКЉУЧАК

У даљој будућности очекујемо да ће се, по угледу на европско законодавство, законски регулисати појам жртве кривичног дела, извршити дис-тинкција појмова оштећеног и жртве, те да ће жртвама бити загарантован нови корпус права у току кривичног поступка. Са теоријског аспекта, било је неопходно изложити заједно све одредбе, као и судску праксу која утиче на тренутни положај оштећеног у нашој земљи, јер не произилазе сва права оштећеног само из кривичнопроцесног законодавства, већ и из Устава, ратификованих међународних докумената, судске праксе, законских и подзаконских прописа, међу којима су и закони који примарно регулишу другу материју. Овакав какав је, тренутни положај оштећеног није незадовољавајући; на многим изменама се још ради, али сматрамо да постоји потреба за увођењем додатних загарантованих права, као и за обједињавањем свих постојећих одредби у један посебни закон о положају оштећених и жртава кривичних дела, или бар изменама већ постојећег Закона о кривичном поступку, у коме ће један посебни део бити посвећен искључиво оштећенима и жртвама (као у праву Републике Хрватске).

У права жртава кривичних дела треба уврстити: право на посебни правни статус жртве у кривичном поступку, право на информисање од почетка кривичног поступка, право на састављање индивидуалног права за сваку жртву које ће садржати права на психолошку и другу стручну помоћ, право на пратњу особе од поверења приликом учествовања у кривичнопроцесним радњама, бољу заштиту приватности учесника у кривичном поступку итд. Нека од ових права већ су садржана у прописима о појединим жртвама кривичних дела (нпр. насиља у породици, трговине људима...), али је потребно регулисати их на општи начин, како би се односила на све, а не само на поједине жртве кривичних дела.

Од изузетне важности за једну државу је начин на који се опходи према жртвама кривичних дела и начин на који пружа заштиту појединцима са циљем успостављања високог степена безбедности државе, али и поједи-наца као јединки.

⁶ Њихова заштита посебно је регулисана Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (скраћено Закон о малолетницима) из 2005. године, укључујући бројна специфична решења.

Власт једне друштвене заједнице је сконцентрисана у рукама народа, а потреба за осећајем сигурности је довољно јака на скали вредности да се путем прорачуна интереса народ одлучио да власт повери институци која ће осећај мира, сигурности и стабилности успети очувати. (Živanović, 2022)

Из свега наведеног, може се закључити да је положај оштећених у кривичном поступку, али и њихово благостање након завршеног поступка, значајна мера успешности једног друштва и државе да се избори са криминалом, као и показатељ колико брзо једно друштво може да се опорави и санира последице након извршења кривичног дела.

Marija Milojević¹

POSITIVE LEGAL REGULATIONS AND INTERNATIONAL STANDARDS ON THE RIGHTS OF INJURED PARTIES IN CRIMINAL PROCEEDINGS – ON THE WAY TO REFORM²

Abstract

The corpus of rights of a person injured by a criminal offense contained in the Criminal Procedure Code constitutes the basis for determining their legal position. However, in order to fully understand their actual position, it is necessary to take into account the rights of the injured party that may indirectly arise from individual provisions regulating the same or another matter, as well as the case law of national and international courts, and the international standards achieved in the form of guaranteed rights provided to injured parties. In this sense, the author analyzes the right to a fair trial (the injured party's right to access to court, the right to a fair trial, and the right to a trial within a reasonable time) and the injured party's right to be treated with due care, shaped in the case law of the European Court of Human Rights, and materialized in numerous provisions of Serbian positive law. On the other hand, the author identifies numerous rights of the injured party related to the right to privacy, the right to protection of personal data, as well as that related to media reporting on the course of criminal proceedings. In this way, the author provides a comprehensive overview of the position of the injured party in the current positive law of Serbia, pending amendments to the Criminal Procedure Code. The current position of the injured party is not unsatisfactory, but the author suggests that it is still necessary to introduce additional guarantees through a special law on the position of injured parties and victims of criminal offenses, or at least through a special chapter in the Criminal Procedure Code.

Keywords: *criminal proceedings, injured party, fair trial, right to privacy, victim of a crime.*

¹ Faculty of Law, University of Kragujevac, Kragujevac, Serbia, milojevicm989@gmail.com

² The paper was written within the framework of the Research Program of the Faculty of Law, University of Kragujevac for 2025, which is funded by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

INTRODUCTION

The Republic of Serbia is actively working to improve the position of the injured party. The process of joining the European Union requires the harmonisation of our country's internal regulations with EU law. To this end, the National Strategy for the Realization of the Rights of Victims and Witnesses of Crime in the Republic of Serbia for the period 2020-2025 was adopted, with an accompanying action plan. The Action Plan for Chapter 23 from 2015 envisaged the establishment of victim support services by 2018 at the level of the whole of Serbia. Our country has opted for a strategy of adopting by-laws, strategies and action plans, instead of amending or adopting a new law that would regulate the subject of the rights of victims of crime. At the same time, the rights of injured parties are being improved under the influence of the practice of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of the Republic of Serbia. Recently, many special laws have been passed, which will be presented in this paper (Law on the Protection of Personal Data, Law on Public Information and Media, Law on Trial within a Reasonable Time, Law on Juveniles, Law on the Prevention of Domestic Violence...), which, with their provisions, guarantee some of the rights and obligations of victims and are in line with the achieved standards regarding the rights of victims. The EU accession process is of exceptional importance for the economic and social well-being of our country, and numerous laws passed are in line with the EU *acquis*, and as such certainly represent positive solutions whose implications we will be able to see in the future. The opening of Chapter 23 of the Stabilisation and Association Agreement - Judiciary and Fundamental Rights, dictates the need to amend the existing provisions regarding the position of the injured party and the harmonization of our country's law with EU law. In this paper, we will highlight all the positive changes and solutions regarding respect for the rights of injured parties in criminal proceedings, which have occurred through the introduction of new laws and under the influence of the case law of both European and domestic courts. However, the conclusion immediately arises that all existing amendments only indirectly and indirectly relate to the rights of victims of crime, because they primarily regulate some other matter, or have limited effect (there is no precedent law in the legal system of the Republic of Serbia, which means that the judgments issued have legal effect only on an individual case). We will also see that the standards achieved in the development of criminology and victimology on the protection of injured parties and victims of crime have not been sufficiently implemented in our legislation. Ultimately, everything stated in the paper will lead to the only possible conclusion, which is that legal amendments to the provisions on the injured party in the Criminal Procedure Code are necessary, which is the minimum that can be required of the legislator at this time.

RIGHT TO A FAIR TRIAL

According to Art. 32, paragraph 1 of the Constitution of the Republic of Serbia: “Everyone has the right to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent, impartial and legally established tribunal on his rights and obligations, the validity of the suspicion that gave rise to the proceedings, and the charges against him.” The right to a fair trial encompasses both criminal and civil proceedings, while in criminal proceedings it was traditionally considered that this provision applies primarily and/or only to the accused. Gradually, in legal theory, under the influence of the understanding of the international standard of the right to a fair trial, an opinion was formed on the right to a fair trial, which consists of “judicial protection, fundamental principles of (judicial) procedure and attributes of a court that decides on human rights and freedoms within national frameworks” (Đurđić, 2016). Hence the three groups of standards through which the right to a fair trial is realized:

(1) the right to access to a court; (2) the right to a fair trial, founded on the principles of fair trial, the principle of publicity and the principle of trial within a reasonable time; and (3) the right to a court, which also contains the legal trinity – the right to a lawful court, the right to an independent court and the right to an impartial court. (Uzelac, 2010)

The international standard of the right to a fair trial is largely based on the interpretation of Art. 6 para. 1 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter referred to as the ECHR) by the European Court of Human Rights, when applying it. Ratified international instruments derive their legal force from the provision of the Constitution of the Republic of Serbia which “guarantees, and as such, directly implements, human and minority rights guaranteed by generally accepted rules of international law, confirmed by international treaties and laws” (Ustav RS, 2006). The ECHR is one of the most important international instruments in the field of human rights, so much so that, by distinguishing a category of certain criminal offences (in the form of the prohibition of torture, the prohibition of slavery and forced labour, and respect for the right to life), the Convention created a European foundation of rights that are inherently linked to the victims of the aforementioned offences, on the basis of which, in theory, one speaks of public order in European criminal law (*l’ordre public en droit penal européen*) (Lanthiez, 2008: 154). Therefore, some theorists believe that the set of rights that the injured party enjoys on the basis of the guarantees provided for by the Convention, in addition to the right to a fair trial, also includes certain guarantees that are linked to the concept of European public order (Ilić, 2012).

Regardless of theoretical differences, the guarantees guaranteed to the injured party are of exceptional importance for their legal position, they relate to their right to access to court, as well as the right to a fair trial, which further includes a trial within a reasonable time, the principle of public proceedings, as well as the reasons for excluding the public, etc.

THE RIGHT TO ACCESS TO COURT

The right to access to court is a basic prerequisite for the realization of the right to a fair trial and its constitutive element that must first be realized in order for a fair trial to occur at all. Other theorists, however, believe that the right to access to court is a rubber band concept, broader than the concept of the right to a fair trial, because it consists of legal guarantees that are related to the right to a fair trial. Thus, in essence, the right to access to court denotes a constructed concept of various formal-legal requirements (guarantees) in order to realize the right itself, e.g. the right to challenge a judge, the right to a court decision within a reasonable time or the right to appeal (Vukadinović, Stepanov, 2001: 337). In order for the injured party to be able to exercise their subjective rights in criminal proceedings at all, but also in other proceedings related to criminal proceedings (civil proceedings in which a decision is made on the injured party's property claim), they must have the right to access the court.

The right of access to a court is not explicitly provided for in the ECHR, but the European Court of Human Rights considers it to be a standard inherent in the right to a fair trial (Đurđić, 2016). In the case of *Ayhan v. Turkey*, the Court took the position that the injured party has a legitimate interest in participating in the proceedings against the suspect, and that he has the right of access to the Court, but it extended this right to the circle of persons who are close relatives of the injured party and who must also be included in the proceedings (European Court of Human Rights. *Cennet Ayhan & Mehmet Ayhan v. Turkey*, 2006).

The right of the injured party to access a court is also linked to the ability of the member state to conduct an effective investigation and prosecution. This obligation of the state authorities to conduct an investigation and prosecution takes the form of the right of the injured party (or one of the closest relatives in the event of his death) in the case law of the court (Lukić, 2011). Although everyone is interested in the ability and possibility of the state to conduct effective investigations against suspects, active legitimacy before the court belongs only to the injured party.

The right of access to court also includes the right of the injured party to understand the language and course of the proceedings, so that he or she can par-

ticipate in them. The injured party has the right “to a free translator, if he or she does not speak or understand the language in official use in court, and the right to a free interpreter, if he or she is blind, deaf or mute” (Ustav RS, 2006).

RIGHT TO A FAIR TRIAL (RIGHT TO A TRIAL WITHIN A REASONABLE TIME AND THE PRINCIPLE OF PUBLICITY)

The right to a trial within a reasonable time undoubtedly belongs to the accused, but the injured party is also actively entitled to seek legal protection if the right to a trial within a reasonable time is violated. If we view a trial within a reasonable time as one of the guarantees provided within the framework of the right to a fair trial, the injured party has the right to protection before the Constitutional Court, where the injured party – the applicant of the Constitutional Appeal – invokes the right to a fair trial guaranteed by Art. 32, paragraph 1 of the Constitution of the Republic of Serbia, within which the court also protects the right to a trial within a reasonable time. The practice of the Constitutional Court of the Republic of Serbia is such that it has recognized the injured party in criminal proceedings as having the right to a trial within a reasonable time if, after exhausting all other legal remedies, he or she could not obtain satisfaction for the violation of this right. As an example, we can cite the Vukićević case, in which the Constitutional Court found that the right of the applicant of the constitutional complaint to a trial within a reasonable time, guaranteed by the provision of Article 32, paragraph 1 of the Constitution of the Republic of Serbia, was violated in the criminal proceedings. The violation of the right to a trial within a reasonable time occurred due to the absolute statute of limitations of criminal prosecution, due to the inefficient and ineffective conduct of the first-instance court (Ustavni sud UŽ-3504/2011, 2011).

In the practice of the Constitutional Court, the injured party was granted guarantees of the right to a fair trial if he filed a property claim, i.e. requested compensation for damages. However, in the Đorđević case, the private plaintiff did not request compensation for damages, which he should have done as a rule in order to be granted guarantees of the right to a fair trial, and the Constitutional Court nevertheless found that there had been a violation of the rights under Art. 22, para. 1 and Art. 32, para. 1 of the Constitution, because absolute limitation had occurred due to the fact that no main hearing had been held (Ustavni sud Srbije UŽ-372/2008, 2008). In this specific case, it concerns a violation of a civil right, which the Strasbourg Court has often referred to in practice (European Court of Human Rights. Golder v. United Kingdom, 1975; European Court of Human Rights. Helmers v. Sweden 1991).

The injured party became actively legitimated to exercise his right to a trial within a reasonable time on another basis, with the adoption of the Law on the Protection of the Right to a Trial within a Reasonable Time in 2015, which provided legal guarantees for the protection of the right to a fair trial. According to this law, “the right to a trial within a reasonable time is enjoyed by every party in a court proceeding, including enforcement proceedings, every participant under the law regulating non-contentious proceedings, and injured parties in criminal proceedings, private plaintiffs and injured parties as plaintiffs only if they have raised a property-legal claim” (Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku, 2015).

One of the important guarantees for a fair trial is the publicity of the proceedings, in accordance with the constitutional and supranational definition of the right to a fair trial. Public hearings and public announcement of the verdict contribute to the fairness and impartiality of the proceedings in general, and are important not only for the accused, but also for the injured party. The Constitution and law may exceptionally place the interests of the injured party above the interests of the public in the proceedings. The principle of publicity is limited by the envisaged possibility of its exclusion “for the purpose of protecting the interests of national security, public order and morality in a democratic society, as well as for the purpose of protecting the interests of minors or the privacy of participants in the proceedings, in accordance with the law” (Ustav RS, 2006). In the case when sensitive issues from the lives of minors are examined in criminal proceedings, or if the criminal proceedings deeply intrude on the privacy and intimacy of the injured parties, in order to protect their interests, the public will be excluded during the main hearing.

THE RIGHT TO PRIVACY OF THE INJURED PERSON AND THE RIGHT TO PROTECTION OF PERSONAL DATA

The right to privacy of the injured party and the right to protection of personal data are closely linked to the legal framework governing the public disclosure of data and media reporting on the course of criminal proceedings. The regulations in which the aforementioned rights are contained are guaranteed, first of all, by the Constitution of the Republic of Serbia as the highest legal act of a country, and then by the Law on Public Information and Media, as well as the Law on Protection of Personal Data. The Constitution of the Republic of Serbia guarantees the protection of personal data (Ustav RS). First, it is stipulated that the collection, storage, processing and use of personal data are regulated by law. Furthermore, the use of personal data outside the purpose for which they were collected, in accordance with the law, is prohibited and punishable, except for the purposes of conducting criminal

proceedings or protecting the security of the Republic of Serbia, in the manner prescribed by law. Everyone has the right to be informed about the data collected about their personality, in accordance with the law. Finally, the consequence of non-compliance with these provisions entails the right to judicial protection for their misuse. Also, when dealing with the victim of a crime, it is extremely important to respect their personality and human dignity, which, according to the Constitution, is inviolable and everyone is obliged to respect and protect it (Ustav RS).

In terms of respecting the right to privacy and protection of personal data of the injured party, the provisions of two laws are extremely important: the Law on Public Information and the Media of 2023 and the Law on the Protection of Personal Data of 2018. Regulated and measured media reporting is key to respecting the injured party's right to privacy and respect for his or her personality. The law stipulates that information from ongoing criminal proceedings may be published if it was presented at the main hearing, or if it was obtained, or if it could have been obtained, from public authorities on the basis of the law regulating access to information of public importance (Zakon o javnom informisanju i medijima, 2023). In this regard, information that was presented at the main hearing will not be published in the media if the public was excluded during the main hearing.

Sensitive information about the private life of the injured party learned during the criminal proceedings may not be made public. This legal guarantee is twofold. On the one hand, the private life of the injured party is protected by a general prohibition on hate speech and incitement to hate speech. Ideas, opinions, or information published in the media must not incite discrimination, hatred, or violence against a person or group of persons because of their belonging or non-belonging to a certain race, religion, nation, gender, sexual orientation, gender identity, or other personal characteristic (Zakon o javnom informisanju i medijima, 2023). On the other hand, the Law on Public Information and Media also legally protects the personal dignity (honor, reputation, or respect) of the person to whom the information relates. The dignity of persons who have been harmed by a criminal offense is doubly threatened: initially, their rights are violated or threatened (by the criminal offense), and then, violations of personal dignity can occur during the criminal proceedings, with even greater consequences if the public becomes aware of the details of the criminal proceedings, which it is otherwise not authorized to do. The law specifically stipulates that the dignity of the victim of violence must not be violated by depicting or describing scenes of violence in the media or media content (Zakon o javnom informisanju i medijima, 2023).

On top of that, as an additional guarantee, the consent of the person to whom the information relates is required for the publication of private information from the life of the person to whom the information relates. A person can give

consent independently from the age of 15; up to that age, their parent or legal representative will do so for them, and if the victim of the crime is dead, other persons can also give consent. The protection of the injured party, his reputation and the reputation of his family extends even after his death. The Law on Public Information and Media provides for the right of reply and the right to correction as a form of protection for a person whose private information is publicly exposed, as well as the right to judicial protection.

The Law on the Protection of Personal Data was adopted on the basis of the EU General Data Protection Regulation, which entered into force on 25 May 2018, and only further strengthened the guarantees regarding the right to privacy of the injured party in the sense that data protection does not only apply to public media reporting, but also extends to any authority competent to handle and process personal data. The law stipulates the duty of the competent authorities, when processing personal data processed by the competent authorities for specific purposes, to make a clear distinction, if possible, between data relating to certain types of persons whose data are processed, such as: persons against whom there are grounds for suspicion that they have committed or intend to commit criminal offences, persons against whom there is a reasonable suspicion that they have committed criminal offences, persons who have been convicted of criminal offences, persons damaged by a criminal offence or persons who are presumed to be damaged by a criminal offence, as well as other persons related to the criminal offence, such as witnesses, persons who can provide information about the criminal offence, related persons or associates of the persons referred to in points 1) to 3) of this Article (Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, 2018). The following conditions are provided for the lawful processing of personal data, one of which must be met: that the person to whom the personal data relate has consented to the processing of their personal data for one or more specified purposes, or if the processing is necessary to protect the vital interests of the person to whom the data relate or another natural person, or the processing is necessary for the purpose of performing tasks in the public interest or exercising the statutory powers of the controller (Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, 2018).

In order to protect the free development of the personality of minors, special care must be taken to ensure that the content of the media and the manner of distribution of the media do not harm the moral, intellectual, emotional or social development of minors (Zakon o javnom informisanju i medijima, 2023). In addition to consent to the publication of information, which is provided for in both acts, for the purpose of protecting minors it is also provided that a minor may not be made recognizable in information that may violate his or her rights or interests (Zakon o javnom informisanju i medijima, 2023).

When publishing audiovisual content, the consent of the person to whom the personal record, image record or voice record refers is also necessary, if it can be concluded at the time of publication who that person is.

Despite all legal guarantees, in practice the media often sensationalize the course of criminal proceedings and present offensive and inaccurate information, speculating at the expense of the victim and her family. Even if the information is true, although its veracity is questionable in the early stages of the proceedings, when many facts have not yet been established with certainty, it must not be made public if it violates the victim's right to privacy, dignity and protection of personal data.

The positive role of the media has been highlighted in the papers of some authors. It has been observed that the vulnerability of the victim has often become the basis of new punitive security policies (targeted at the community, which are created by using waves of indignation that are often registered, but also studiously provoked by the mass media) and punitive neo-paternalism towards the victims themselves (Muzzica, 2019: 1). Without a doubt, the media are:

... a bridge between the judiciary and the public, as they allow a wide audience to follow the trial process, understand the process and legal aspects of the case, while media reporting on criminal proceedings ensures the accountability of justice providers, prevents corruption and abuse of power, and ensures a fair trial, and the media provide a platform for dialogue, discussion and analysis of legal issues, which contributes to democratic processes. (Tešović, 2024)

Ideally, if they contribute to making the problems of victims of crime more transparent, thereby attracting greater public attention and concern for the needs of victims, the media will encourage new trends in criminal legislation and create a system "tailored to the victim". However, the very contribution of the media to ensuring a fair, impartial and independent judicial procedure, according to the current legislation, already improves the legal position of the injured party and raises the bar one level higher in terms of exercising the rights of the injured party in criminal proceedings.

THE RIGHT OF THE INJURED PERSON TO BE TREATED WITH SPECIAL ATTENTION

The right of the injured person to be treated with special attention is not guaranteed by international documents or positive legal provisions of domestic law. It arises from the practice of the Strasbourg Court when interpreting the rights

guaranteed by the ECHR. In its decisions, the Court has paid special attention to the protection of the injured person's good reputation (in the aforementioned case of *Golder v. the United Kingdom*), and to the protection of the right to respect for the injured person's private life (European Court of Human Rights. *S.N. v. Sweden*, 2002). In the case of *S.N. v. Sweden*, which concerned sexual abuse of a child, the Court took the view that it was necessary to protect the minor from the additional trauma of testifying in court, and based its judgment solely on two recorded statements given by the child to the police without the presence of the accused and his lawyer. From this judgment, it can be generally concluded that victims of serious crimes who have suffered trauma, given their particular vulnerability, have the right under Art. 8 of the Convention (right to respect for private and family life) to be treated with special care and not to be “abused” for the purposes of criminal prosecution or defence (Lukić, 2011).

If we look at the victim through their role as a witness in criminal proceedings, we can conclude that the greatest risk of secondary victimization and the threat to their personal rights occurs precisely at the moment of testimony. The testimony of the victim is an extremely important evidentiary act that can significantly contribute to the clarification of the criminal event, especially if there is no other evidence, or there is only a small amount of it (which is most often the case with crimes that cause serious consequences: domestic violence, crimes against sexual freedom, etc.). However, the injured party is often at a disadvantage compared to the defendant, because the defendant can defend himself by remaining silent, while the injured party has an interest in cooperating and contributing to the conviction of the defendant; as an injured party witness, he is also bound by the duty to testify and must answer various, even inappropriate, questions, unless the court prohibits them.

The defendant in a criminal proceeding is a subject for whom there is reasonable suspicion that he has committed a criminal offense, despite the principle of the presumption of innocence. On the other hand, the witness is the object of the criminal proceeding, and his role is to give an accurate and complete statement that will help the criminal justice system in establishing the relevant facts, in order to shed light on the crime and punish the perpetrator. (Vulević, 2024)

Therefore, in order to at least slightly balance their position, it is necessary to introduce rules on the special protection of injured parties and victims, which we will point out in the text below. However, a balanced approach is very important, which will allow for the reconciliation of both of the aforementioned legitimate interests (Ivičević Karas, 2020). Care should be taken not to “overdo” the

protection of particularly vulnerable victims by jeopardizing the right of the accused to a fair trial, as well as his right to defense (the problem of the number of statements made by the injured party in the proceedings and the dilemma of whether the statement given before the police violates the principle of immediacy). The Draft Law on Amendments and Supplements to the Criminal Procedure Code from 2024 proposes the right of the injured party to be examined as a witness without unnecessary delay, a minimum number of times, and only if necessary for the conduct of the proceedings (Nacrt, 2024).

In theory, the term “victim with specific protection needs” or “particularly vulnerable victim” is used for a victim who, based on the case law of the Strasbourg Court, should be treated with due care. A victim with specific protection needs during criminal proceedings is a person who, based on an individual assessment, requires special protection measures (Stevanović, 2020). Particularly vulnerable victims are at high risk of being exposed to the negative risk of secondary victimization during the proceedings. In this sense, some (if not all) rights of victims related to the prevention of subsequent victimization overlap with the rights of particularly vulnerable victims.

Among these rights, a significant place is occupied by rights related to adequate treatment of the victim and the prevention of their subsequent victimization: the right to be recognized and acknowledged as a victim regardless of whether the perpetrator is known, arrested, accused or convicted; the right to be treated with respect and consideration; the right to information and other forms of assistance and support, as well as an effective system of referral to support services; the right to an individual assessment of the victim's needs for support and protection; the right to protection (from revictimization, secondary victimization and protection of privacy during the procedure). (Nikolić-Ristanović, 2020)

In the law of the Republic of Croatia, under the influence of international legal acts, and in particular under the influence of EU law (Directive 2012/29/EU (2012). Establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime and the Framework Decision of the Council of the European Union on the position of victims in criminal proceedings, 2001), numerous amendments to the Criminal Procedure Code of 2008 have been adopted; it specifically distinguishes the victim of a criminal offence from the injured party, and recognizes special rights of protection for victims (from intimidation and retaliation, the right to psychological and other professional assistance, the right to be accompanied by a trusted person when participating in criminal proceedings, to the protection of dignity when questioned as a witness) (Zakonik o kaznenom postupku Republike Hrvatske, 2008).

According to our current criminal procedure provisions, the status of victims of criminal offenses who are also witnesses, and who are “particularly sensitive due to their age, life experience, lifestyle, gender, health condition, nature, manner or consequences of the committed criminal offense, or other circumstances of the case” (Zakonik o krivičnom postupku RS, 2011), is protected by their right to be determined as a particularly sensitive witness, to whom special rules of questioning apply. A particularly sensitive witness may be questioned using technical means for transmitting images and sound, in his/her apartment, room, or authorized institution, without the presence of the parties and other participants in the proceedings, in the room where the injured party is located. Following the example of other national legislation, the injured party should have the rights belonging to a particularly sensitive and protected witness regardless of whether the witness is in the proceedings or not. Such a statement is in line with the aforementioned case law of the European Court of Human Rights. The existing corpus of law on particularly sensitive witnesses does not incorporate the avoidance of unnecessary questioning that relates to the victim's private life as one of the special protection measures (Directive 2012/29/EU. Establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, 2012).

In addition to the rights that belong to all injured parties as particularly vulnerable witnesses, regardless of the criminal offence in question, there are also specific rights that apply not to all injured parties, but only to victims of legally defined criminal offences. Having this in mind, although the right of the injured party to be treated with due care is not explicitly guaranteed by any domestic regulation, it can be argued that it has been adopted in principle through the existence of special provisions on the protection of the most vulnerable groups of injured parties, such as minors, victims of sexual crimes, victims of crimes against life and body, victims of domestic violence and trafficking in human beings.

Human trafficking, as a complex international phenomenon, has given rise to another concept of victims, namely potential victims.

Vulnerable groups, people who feel helpless or hopeless, who live in poor socio-economic conditions or come from families with disrupted family and emotional dynamics and relationships, are easy targets for manipulation and “recruitment” to enter the human trafficking chain, or to become victims. (Janković, 2022)

These are groups of individuals who are more likely to become victims of crimes due to their characteristics or lifestyle. Sometimes the legislator himself recognizes them as such and identifies them in the legal text, which in theory is called “victims in law”.

The victim in law is identified in the legal text itself even though they never requested protection, as a consequence of the paternalistic point of view of modern legislators. The legislator was guided by the general assumption that in certain situations victims in law are most likely to become victims of crime, which may turn out to be incorrect. (Hallevy, 2006)

However, they do not have to be identified in the legal text itself; in the case of the crime of trafficking in human beings, the basic form of the crime does not contain the characteristics of the victim nor does it state who the victim may be, but, in some of the more serious forms of this crime, a minor appears as the victim. The category of individuals who are at higher risk of becoming victims and the category of particularly vulnerable victims often coincide, but not necessarily. For example, victims of domestic violence or rape do not have to be minors or socially vulnerable individuals, and do not have to be in the category of people at “higher risk” of being the victim of a crime, but they can still become victims and this can have extremely serious consequences for them. Therefore, all potentially endangered categories of individuals who have become victims are necessarily particularly vulnerable victims who are protected by numerous rules during and after the criminal proceedings, and by the prohibition of secondary victimization; and other categories of the population that were not particularly vulnerable to the commission of criminal offenses, may become particularly vulnerable victims after a criminal offense has been committed against them.

Minor victims are particularly protected by provisions on the protection of their privacy and personal data and by provisions on media reporting on the course of criminal proceedings, which stipulate their rights, as discussed in the previous part of the paper.

CONCLUSION

In the future, we expect that, following the example of European legislation, the concept of a victim of a criminal offence will be legally regulated, the concepts of injured party and victim will be distinguished, and that victims will be guaranteed a new body of rights during criminal proceedings. From a theoretical perspective, it was necessary to present together all the provisions, as well as the case law that affects the current position of the injured party in our country, because not all the rights of the injured party arise only from criminal procedure legislation, but also from the Constitution, ratified international documents, case law, legal and by-laws, including laws that primarily regulate other matters. As it is, the current position of the injured party is not unsatisfactory; Many amendments are still being

worked on, but we believe that there is a need to introduce additional guaranteed rights, as well as to unify all existing provisions into a single special law on the status of injured parties and victims of criminal offenses, or at least to amend the existing Criminal Procedure Law, in which a separate section will be dedicated exclusively to injured parties and victims (as in the law of the Republic of Croatia).

The rights of victims of criminal offenses should include: the right to a special legal status of the victim in criminal proceedings, the right to be informed from the beginning of the criminal proceedings, the right to draw up an individual right for each victim that will contain the rights to psychological and other professional assistance, the right to be accompanied by a trusted person when participating in criminal proceedings, better protection of the privacy of participants in criminal proceedings, etc. Some of these rights are already contained in regulations on individual victims of criminal offenses (e.g. domestic violence, human trafficking, etc.), but they need to be regulated in a general manner, so that they apply to everyone, and not just to individual victims of criminal offenses.

Of exceptional importance for a state is the way in which victims of criminal offenses are treated and the way in which it provides protection to individuals with the aim of establishing a high level of security for the state, but also for individuals.

The power of a social community is concentrated in the hands of the people, and the need for a sense of security is strong enough on the scale of values that, through a calculation of interests, the people decided to entrust power to the authorities that would be able to preserve the feeling of peace, security and stability. (Živanović, 2022)

From all of the above, it can be concluded that the position of the injured parties in criminal proceedings, as well as their well-being after the proceedings are completed, is a significant measure of the success of a society and state in combating crime, as well as an indicator of how quickly a society can recover and repair the consequences after the commission of a criminal offense.

REFERENCES LIST

Brkić, S., & Bugarski, T. (2020). *Krivično procesno pravo I*. Centar za izdavačku delatnost Pravnog fakulteta u Novom Sadu.

Constitutional Court of Serbia. (2008, October 16). UŽ-372/2008.

Constitutional Court of Serbia. (2011, December 22). UŽ-3504/2011. Retrieved from <https://www.ustavni.sud.rs/sudska-praksa/baza-sudske-praksa/>

pregled dokumenta?PredmetId=6020

Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012. (2012). Establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA and Framework Decision of the Council of the European Union on the position of victims in criminal proceedings. *Official Journal of the European Union*, L 315, 57–73.

Đurđić, V. (2015). Zakonske garancije prava na pravično suđenje u krivičnom postupku Srbije. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 70, 373–390.

European Court of Human Rights. (1975, February 21). Golder v. United Kingdom (Application no. 4451/70). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57416>

European Court of Human Rights. (1991, October 29). Helmers v. Sweden (Application no. 11826/85). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57865>

European Court of Human Rights. (2002). S.N. v. Sweden (Application no. 34209/96). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57774>

European Court of Human Rights. (2006, June 27). Cennet Ayhan & Mehmet Ayhan v. Turkey (Application no. 41964/98). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-74551>

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. (1950). Retrieved from http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf

Hallevy, G. (2006). Victim's complicity in criminal law. *International Journal of Punishment and Sentencing*, 2(2), 72–94.

Ilić, G. (2012). O položaju oštećenog u krivičnom postupku. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 60(1), 137–158.

Ivičević Karas, E. (2020). Posebno ranjive kategorije žrtava kaznenih djela u hrvatskom kaznenom procesnom pravu – normativni okvir i praksa. U *Žrtva krivičnog dela i krivičnopravni instrumenti zaštite (međunarodni pravni standardi, regionalna krivična zakonodavstva, primena i mere unapređenja zaštite)*, 145–159.

Janković, B. (2022). Značaj rodno osetljivog pristupa u borbi protiv trgovine ljudima. *Diplomatija i bezbednost*, 5(2), 91–103.

Lanthiez, M. L. (2008). La clarification des fondements européens des droits des victimes. In G. Guidicelli-Delage & C. Lazerge (Eds.), *La victime sur la scène en Europe* (pp. 123–145). Presses Universitaires de France.

Lukić, T. (2011). Uticaj međunarodnih pravnih standarda na oblikovanje pripremnog stadijuma krivičnog postupka. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 59(2), 142–162.

Ministarstvo pravde Republike Srbije. (2015, September). Akcioni plan za Poglavlje 23 – finalna verzija. Retrieved from <https://www.mpravde.gov.rs/files/Akcioni%20plan%20PG%2023%20Treci%20nacrt-%20Konacna%20verzija1%201.pdf>

Ministarstvo pravde Republike Srbije. (2020, July). Revidirani Akcioni plan za Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava. Retrieved from <https://www.mpravde.gov.rs/files/Revidirani%20AP23%202207.pdf>

Ministarstvo pravde Republike Srbije. (2020, August 19). Nacionalna strategija za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela u Republici Srbiji za period 2020–2025. godine. Retrieved from <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/30567/nacionalna-strategija-za-ostvarivanje-prava-zrtava-i-svedoka-krivicnih-dela-u-republici-srbiji-za-period-2020-2025-godine-19082020.php>

Ministarstvo pravde Republike Srbije. (2024). Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku. Preuzeto 22. februara 2025. sa <https://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>

Muzzica, R. (2019). Il ruolo della vittima negli istituti riparativi. *Approfondimenti, La legislazione penale*, 1, 45–58.

Nikolić-Ristanović, V. (2020). Obuka stručnjaka koji dolaze u kontakt sa žrtvama i njen značaj za prevenciju naknadne viktimizacije. In *Žrtva krivičnog dela i krivičnopravni instrumenti zaštite (međunarodni pravni standardi, regionalna krivična zakonodavstva, primena i mere unapređenja zaštite)*, str. 317–328.

Porodični zakon RS. (2005). *Sl. glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015.

Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom, koji dopunjava Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala. (2000). Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons>

Stevanović, I., & Vujić, N. (2020). Maloletno lice i druge posebno osetljive kategorije žrtava krivičnih dela (međunarodni pravni standardi i krivično procesno zakonodavstvo Srbije). U *Žrtva krivičnog dela i krivičnopravni instrumenti zaštite (međunarodni pravni standardi, regionalna krivična zakonodavstva, primena i mere unapređenja zaštite)*, str. 95–109.

Tešović, O. (2024). Transparentnost krivičnog postupka i mediji: načelo, granice i izazovi. In *Mediji, kazneno pravo i pravosuđe: tematski zbornik radova međunarodnog značaja* (pp. 167–179). Institut za uporedno pravo; Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

Ustav Republike Srbije. (2006). *Sl. glasnik RS*, br. 98/2006 i 115/2021.

Uzelac, A. (2010). Pravo na pravično suđenje u građanskim predmetima: Nova praksa Europskog suda za ljudska prava i njen uticaj na hrvatsko pravo i praksu. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 60(1), 101–148.

Vukadinović, G., & Stepanov, R. (2001). *Teorija prava I* (p. 533). Futura.

Vulević, O. (2024). Zastrašivanje ugroženih svedoka i svedoka pravde u krivičnim postupcima teških krivičnih dela i mehanizam bezbednosne zaštite. *Diplomatija i bezbednost*, 7(1), 185–206.

Zakon o javnom informisanju i medijima. (2023). *Sl. glasnik RS*, br. 92/2023.

Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica. (2005). *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005.

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici. (2016). *Sl. glasnik RS*, br. 94/2016 i 10/2023.

Zakon o zaštiti podataka o ličnosti. (2018). *Sl. glasnik RS*, br. 87/2018.

Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku. (2015). *Sl. glasnik RS*, br. 40/2015 i 92/2023.

Zakonik o kaznenom postupku Republike Hrvatske. (2008). Retrieved from <https://www.zakon.hr/z/174/Zakon-o-kaznenom-postupku>

Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije. (2021). *Sl. glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US.

Živanović, J. (2022). Suverenost u novom poretku generacija, *Diplomatija i bezbednost*, 1/2022, str. 79-95.